

**ДЕРЖАВНИЙ АГРОЕКОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
МІНІСТЕРСТВО АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ**

КЛИМЮК Лариса Миколаївна

УДК 338.49:332.122

**ФОРМУВАННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ
ІНФРАСТРУКТУРИ АГРАРНОГО РИНКУ:
РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ**

**Спеціальність 08.07.02 - економіка
сільського господарства і АПК**

**А в т о р е ф е р а т
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук**

Житомир – 2003

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Інституті аграрної економіки Української академії аграрних наук.

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор
Зіновчук Віталій Володимирович,
Інститут аграрної економіки УААН,
головний науковий співробітник
відділу підприємництва

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Зимовець Віктор Наумович,
Державний агроекологічний університет,
професор кафедри фінансів і аудиту

кандидат економічних наук, доцент
Цвігун Валерій Федорович,
Вінницький державний аграрний університет, доцент
кафедри організації сільськогосподарського виробництва і підприємництва

Провідна установа: **Тернопільська академія народного господарства** Міністерства освіти і науки України, кафедра аграрного бізнесу,
м. Тернопіль

Захист дисертації відбудеться 14 жовтня 2003 р. о 14 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 14.083.02 в Державному агроекологічному університеті Міністерства аграрної політики України за адресою: 10008, м. Житомир, Старий бульвар 7, ауд. 55.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Державного агроекологічного університету Міністерства аграрної політики України за адресою: 10008, м. Житомир, Старий бульвар 7.

Автореферат розісланий "12" вересня 2003 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат економічних наук, доцент

В.П. Якобчук

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Для України, де сільське господарство є пріоритетним сектором національної економіки, розвиток аграрного ринку має життєво важливе значення. Проте ринок – це абстрактне поняття, а практичне його формування та функціонування, як ключове завдання, передбачає становлення достатньо розвинутої фізичної інфраструктури. Існуюча у вітчизняному агропромисловому комплексі ринкова інфраструктура ще не є досконалою, оскільки знаходиться лише на початковому етапі свого формування, її окремі складові елементи розрізнені і функціонують хаотично. Функціонуванню інфраструктурних елементів на регіональному рівні бракує системності, а процесу їх становлення – послідовності. Навіть поняття ринкової інфраструктури, її функції і порядок формування чітко не визначені для умов перехідної економіки.

Посилення регіональної компоненти у розбудові інфраструктури аграрного ринку зумовлене тим, що ця структура представлена головним чином підприємствами і установами та їх об'єднаннями, отже їх формування, координація діяльності та взаємодія є завданням мікроекономічного рівня, що отримує структуроутворюючу ініціативу саме на регіональному рівні. Необхідна розбудова системи ринкових інституцій, які б виконували адекватні функції щодо становлення цілісного і стабільно функціонуючого аграрного ринку. Тому розроблення і застосування науково обгрунтованих засад формування інфраструктурних елементів могли б бути підвалинами ефективно функціонуючого аграрного ринку. Отже, формування та функціонування ринкової інфраструктури – це актуальна наукова проблема, вирішення якої необхідне для здійснення ринкової трансформації сільського господарства України. Це й зумовило вибір теми дисертаційної роботи.

Стан вивчення проблеми. Проблема формування і функціонування аграрного ринку та його інфраструктури відносно нова для вітчизняної агроекономічної науки. У цій галузі плідно працюють П.Березівський, В.Бойко, П.Гайдуцький, В.Гончаренко, М.Дем'яненко, В.Зіновчук, В.Зимовець, Ю.Коваленко, М.Кропивко, О.Крисальний, М.Лобанов, М.Малік, О.Могильний, Л.Молдаван, П.Саблук, А.Стельмащук, В.Цвігун, Г.Черевко, О.Шпичак, В.Юрчишин та інші вчені економісти-аграрники.

Однак на сучасному етапі становлення ринкової інфраструктури не всі її проблеми достатньо вивчені й вирішені. Зокрема, чітко не визначено склад і функції інфраструктури, не з'ясовані регіональні особливості та методи забезпечення її ефективного функціонування на різних організаційно-ієрархічних рівнях, не обгрунтовано послідовність та шляхи досягнення системності у формуванні інфраструктурних елементів аграрного ринку. Це дає підстави стверджувати, що дана проблема потребує проведення окремого дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими темами. Дисертаційна робота виконана у відповідності з програмою науково-дослідних робіт відділу підприємництва Інституту аграрної економіки УААН на 2001-2005 рр. “Розробити методологічні та організаційно-економічні засади функціонування підприємницьких структур на основі кооперації та інтеграції агропромислового виробництва” – номер державної реєстрації 0102U000257.

Мета і задачі дослідження. Метою даного дослідження є теоретико-методологічне обгрунтування та опрацювання основних напрямів формування і функціонування інфраструктури аграрного ринку на регіональному рівні. Досягнення поставленої мети визначило необхідність вирішення таких завдань:

- здійснити теоретичний аналіз понятійного апарату, що застосовується при дослідженні інфраструктури аграрного ринку та її елементів;
- на основі вивчення й узагальнення вітчизняного і зарубіжного досвіду визначити роль, цілі та функції окремих складових ринкової інфраструктури, а також її функціонування як системи;
- проаналізувати стан розвитку ринкової інфраструктури на регіональному рівні й вивчити вплив регіональних особливостей на процес її формування;

- ідентифікувати сучасні проблеми функціонування інфраструктури аграрного ринку та виявити чинники, що стримують її розвиток на регіональному рівні;
- обґрунтувати основні напрями й організаційні принципи забезпечення системного функціонування інфраструктури аграрного ринку.

Предмет і об'єкт дослідження. *Предметом дисертаційного дослідження є особливості та напрями формування і функціонування інфраструктури аграрного ринку на регіональному рівні. Об'єктом дослідження є процес становлення підприємств та установ ринкової інфраструктури у північно-західному регіоні України – Волинській, Рівненській і, особливо, в Житомирській областях.*

Методи дослідження. *Методологічною та теоретичною основою дисертаційної роботи є діалектичний метод пізнання, системний підхід до вивчення економічних явищ, орієнтація на здійснення радикальної економічної реформи.*

За допомогою *методу наукової абстракції* уточнено поняття “інфраструктура аграрного ринку”, виявлено її складові та досліджено їх функціональне призначення, проведено класифікацію її елементів. При аналізі результатів аграрних перетворень та стану розвитку ринкової інфраструктури на регіональному рівні був застосований *статистико-економічний метод, зокрема його прийоми – групування, порівняння, графічний та ін.* Широке застосування *монографічного методу* разом з *методом індукції* дало змогу узагальнити вітчизняний та зарубіжний досвід функціонування основних інфраструктурних елементів, а також визначити тенденції цього процесу. В аналітичній частині роботи також були використані *метод соціометричних опитувань, експертної оцінки, аналізу і синтезу, розрахунково-конструктивний метод та ін.* Для вивчення тісноти співпраці товарної біржі та агроторгових домів був застосований *кореляційно-регресійний аналіз.* Концептуальне осмислення системного формування інфраструктури аграрного ринку здійснювалося із застосуванням *абстрактно-логічного методу* економічних досліджень.

Інформаційною базою проведення дисертаційного дослідження були офіційні статистичні матеріали, нормативно-довідкова література, матеріали Міністерства аграрної політики України та обласних управлінь сільського господарства і продовольства, наукові публікації, інформація із всесвітньої комп'ютерної мережі “Internet”, первинні матеріали власних досліджень автора тощо.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в наступному:

- уточнено і доповнено визначення суті, складу та функцій інфраструктури аграрного ринку, проведено класифікацію її елементів і на основі узагальнення вітчизняного та зарубіжного досвіду з'ясовано взаємозв'язок складових ринкової інфраструктури у забезпеченні функціонування сфери сільськогосподарського виробництва шляхом безперервного постачання ресурсів товаровиробникам і сільськогосподарської продукції та продуктів її переробки кінцевим споживачам;
- вперше обґрунтовано необхідність формування інфраструктури аграрного ринку на кооперативних засадах з наданням прав контролю і володіння її підприємствами та установами виключно сільськогосподарським товаровиробникам, що насамперед позбавить їх від зайвих ринкових посередників і на основі цього підвищить прибутковість господарювання, відкриє доступ до великомасштабних операцій на ринках ресурсів і продовольства, дасть змогу використовувати професійний управлінський персонал та ін.;
- вперше обґрунтовано доцільність зменшення кількості товарних бірж, насамперед у регіонах, де немає високопродуктивного зернового господарства, ефективно функціонуючого валютно-фінансового ринку, розвинутої транспортної мережі, з передачею відповідних функцій регіональним структурам – районним і міжрайонним агроторговим домам, сільськогосподарським обслуговуючим кооперативам та їх територіальним об'єднанням, оптово-продовольчим ринкам тощо, а також широкого запровадження ф'ючерсних угод в діяльність бірж замість торгівлі реальним товаром;

- визначено суть, соціально-економічне призначення та особливості діяльності обслуговуючих кооперативів при сільських громадах, що об'єднують власників селянських і дрібних фермерських господарств, обґрунтована організаційна модель їх інтеграції з агроторговими домами, що функціонують на кооперативних засадах, і в перспективі формування трирівневої кооперативної системи (місцевий, регіональний і національний рівень);
- обґрунтовано необхідність пріоритетного розвитку кредитних спілок та кооперативних банків у формуванні фінансово-кредитної інфраструктури аграрного ринку з подальшою трансформацією кооперативних структур у трирівневу (пірамідальну) кооперативну банківську систему з обов'язковим проходженням структуроутворюючих процесів “знизу вгору”;
- розроблено організаційний підхід до формування інформаційно-консультаційної інфраструктури аграрного ринку, що ґрунтується на створенні регіональної аграрної дорадчої служби, яка як ключовий структурний елемент управлятиме інформаційними потоками в аграрному секторі, здійснюватиме ціновий моніторинг, забезпечить співпрацю сільськогосподарських товаровиробників з навчальними закладами та науковими установами, відповідатиме за залучення інновацій в аграрну сферу та їх консультаційне супроводження, сприятиме міжрівневій і міжгалузевій координації функціонування інфраструктури аграрного ринку як системи.

Практичне значення одержаних результатів. Науково-практичні розробки автора використовуються при забезпеченні функціонування елементів маркетингової, фінансово-кредитної та інформаційно-консультаційної інфраструктур у Житомирській області. Результати дослідження прийняті для впровадження Головним управлінням сільського господарства і продовольства Житомирської облдержадміністрації (довідка №1543/11 від 17.06.2003 р.), Національною спілкою сільськогосподарських кооперативів України (довідка №24 від 18.06.2003 р.), Житомирською товарною агропромисловою біржею (довідка №189 від 18.06.2003 р.), сільськогосподарським обслуговуючим кооперативом “Попільнянський агроторговий дім” (довідка №33 від 1.08.2003 р.). Теоретичні узагальнення, а також практичні аспекти формування та функціонування інфраструктури аграрного ринку використовуються при викладанні дисциплін “Організація агробізнесу та підприємництва”, “Сільськогосподарська кооперація” і “Біржова діяльність” студентам економічних спеціальностей в Державному агроєкологічному університеті (довідка №531 від 17.06.2003 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є завершеною роботою автора. Представлені у дисертаційній роботі результати наукових досліджень отримані особисто автором. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, використані лише ті положення, які є результатом особистих досліджень здобувача.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дослідження доповідалися на міжнародній науково-практичній конференції “Теоретичні та прикладні аспекти розвитку кооперативного руху в сільському господарстві” (м. Полтава, 2001 р.); обласному науково-практичному семінарі “Розвиток кооперативного руху в сільському господарстві Вінниччини” (м. Вінниця, 2001 р.); всеукраїнській конференції молодих учених економістів-аграрників “Організаційно-економічні проблеми розвитку АПК” (м. Київ, 2001 р.); другій міжвузівській науково-практичній конференції аспірантів “Сучасна аграрна наука: напрями досліджень, стан та перспективи” (м. Вінниця, 2002 р.), німецько-українському науково-теоретичному семінарі “Регіональні аспекти ринкової трансформації сільського господарства Німеччини і України” (м. Житомир, 2002 р.); всеукраїнській науковій конференції студентів, магістрів та аспірантів “Ринкова трансформація економіки: стан, проблеми, перспективи” (м. Харків, 2003 р.).

Публікації. Результати дисертаційних досліджень опубліковані в 11 наукових працях, з яких – 5 статей у наукових фахових виданнях. Загальний обсяг публікацій – 4,8 д. а. (з них особисто автора – 3,9 д. а., в т. ч. у наукових фахових виданнях – 1,5 д. а.).

Обсяг і структура дисертаційної роботи. Дисертація складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (183 найменування) і 6 додатків. Робота викладена на 190 сторінках комп'ютерного тексту, містить 28 таблиць і 29 рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** розкрито актуальність теми дисертаційної роботи, визначено мету, основні завдання, предмет та об'єкт дослідження, розкрито наукову новизну і практичне значення отриманих наукових результатів.

У **першому розділі** “Теоретичні засади формування інфраструктури аграрного ринку” узагальнено основні підходи до визначення аграрного ринку, уточнено й доповнено визначення суті, складу та функцій інфраструктури аграрного ринку, проведено класифікацію її елементів на основі узагальнення вітчизняного й зарубіжного досвіду.

Встановлено, що під *інфраструктурою аграрного ринку слід розуміти систему підприємств та установ, які забезпечують взаємозв'язки між структурними елементами окремих сільськогосподарських товарних ринків і сприяють вільному руху товару, підтримуючи безперервний процес функціонування сфери аграрного виробництва і безперебійне постачання ресурсів сільськогосподарським товаровиробникам та готової продукції кінцевим споживачам*. Формування інфраструктури аграрного ринку повинне здійснюватися за умови синхронного розвитку трьох його складових: маркетингової, фінансово-кредитної й інформаційно-консультаційної (рис. 1). Залишаючись самостійними і маючи власну функціональну спрямованість, складові інфраструктури аграрного ринку постійно взаємодіють та взаємно доповнюють одна одну.

Рис. 1. Склад і групування елементів інфраструктури аграрного ринку

Формування інфраструктури аграрного ринку включає створення комплексної багаторівневої системи, метою якої є задоволення потреб споживачів та інтересів товаровиробників. Інфраструктура аграрного ринку повинна виконувати функції розподілу, нагромадження, маркетингову, комунікаційну та ін.

Особливостями розвитку елементів ринкової інфраструктури є те, що деякі з них почали відроджуватися тільки кілька років тому. Це, насамперед, стосується товарних бірж, сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, кредитних спілок тощо. Інші елементи, які існували за адміністративно-командної системи, нині зазнають серйозних трансформацій, пристосовуючись до виконання функцій, притаманних інфраструктурі аграрного ринку. Запроваджуються також такі елементи, які взагалі не існували за часів колишньої економічної системи.

У країнах з розвинутою економікою інфраструктурні елементи аграрного ринку функціонують вже досить тривалий час, постійно змінюючись й удосконалюючись в процесі розвитку агробізнесу. Вони відіграють важливу роль в організації аграрного ринку, є індикаторами ринкових цін, формують стабільні маркетингові канали та являють собою єдину економічну систему. У процесі дослідження узагальнено й вивчено особливості формування інфраструктури аграрного ринку, проблеми функціонування інфраструктурних елементів у розвинутих країнах світу та можливість адаптування деяких елементів до вітчизняних умов. Як переконує досвід зарубіжних країн, однією з найважливіших умов створення системи інфраструктурних елементів є розвиток кооперативного руху, а саме: створення сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, кредитних спілок і кооперативних банків.

У другому розділі **“Аналіз процесу формування ринкової інфраструктури в агропромисловому комплексі”** аналізуються особливості реформування агропромислового комплексу, що впливають на процес становлення маркетингової, фінансово-кредитної та інформаційно-консультаційної інфраструктури аграрного ринку в північно-західному регіоні України.

Одним з основних елементів інфраструктури аграрного ринку на регіональному рівні є товарні біржі. Для детальнішого дослідження біржового ринку було проаналізовано показники діяльності Житомирської товарної агропромислової біржі. Її засновниками стали районні агроторгові дома та інші підприємства АПК області. На біржі укладаються угоди з реалізації зернових і технічних культур та продуктів їх переробки, насіння, худоби та продуктів м'ясопереробки, сільськогосподарської техніки й запчастин, пально-мастильних матеріалів, мінеральних добрив, отрутохімікатів та інших сільськогосподарських і промислових товарів. Найбільшу питому вагу в реалізації сільськогосподарської продукції через Житомирську товарну агропромислову біржу займають зернові культури (особливо жито групи А, пшениця 3-го та 4-го класів). Найменшу питому вагу становлять хімічні препарати, лісоматеріали, борошно, молоко тощо.

Аналіз діяльності Житомирської товарної агропромислової біржі свідчить про значне зниження біржової активності (табл. 1). Вартість укладених в 2002 р. угод скоротилася на 61%. На цій біржі форвардні контракти укладаються лише під регіональні державні замовлення і в основному виконуються на ту суму, яка авансується коштами з обласного бюджету. Понад 50% усіх укладених форвардних контрактів недовиконуються. Часто має місце укладання зустрічних угод, що практично не відрізняється від бартерних операцій. Тобто при укладанні форвардних угод на реалізацію зернових культур одночасно укладаються спотові угоди на закупівлю пально-мастильних матеріалів й інших оборотних засобів.

У процесі дисертаційного дослідження встановлено, що основними причинами низької активності біржової торгівлі в регіоні є: відсутність гарантій виконання біржових угод (особливо це стосується форвардних контрактів); практика адміністративного втручання у проведення біржових торгів; отримання товаровиробниками більшої вигоди від прямих закупівельно-збутових операцій, ніж від біржової торгівлі; недостатнє інформаційне забезпечення учасників біржового ринку; відсутність відповідного законодавства щодо розвитку ф'ючерсної торгівлі тощо.

Показники діяльності Житомирської
товарної агропромислової біржі

Показник	Рік			2002 р. в % до 2000 р.
	2000	2001	2002	
Кількість укладених контрактів	988	290	377	38,2
у т. ч. форвардних експортних	472 -	122 24	68 28	14,4 -
Вартість укладених контрактів, тис. грн.	40781,4	45575,8	15861,5	38,9
у т. ч. форвардних експортних	23179,0 -	33461,9 7655,8	2769,9 6170,8	11,9 -
Обсяг реалізованого зерна, тис. тонн	42,0	68,8	29,8	71,0
у т. ч. за форвардними контрактами за експортними контрактами	36,7 -	52,1 15,5	7,7 15,0	21,0 -
Вартість реалізованого зерна, тис. грн.	25926,6	41689,6	11594,4	44,7
у т. ч. за форвардними контрактами за експортними контрактами	22592,5 -	33461,9 7655,8	2769,9 6170,8	12,3 -

Біржова торгівля тісно пов'язана з функціонуванням інших інфраструктурних елементів аграрного ринку. Насамперед це стосується агроторгових домів (АТД), засновниками яких є підприємства АПК, як правило в межах певного адміністративного району. Місцеві сільськогосподарські виробники через АТД здійснюють операції щодо реалізації своєї продукції та забезпечення виробництва необхідними матеріально-технічними ресурсами. У північно-західному регіоні налічується 65 агроторгових домів. Слід зазначити, що переважна частина АТД Житомирської області (74%) функціонує на кооперативних засадах, тобто як сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи, тоді як більшість АТД інших областей засновані як товариства з обмеженою відповідальністю або приватні підприємства.

Дослідження показали, що в загальному товарообороті усіх АТД переважає реалізація зернових культур – 66,6%, а питома вага інших видів сільськогосподарської продукції не є суттєвою: молока – 3,4%, картоплі, овочів, худоби та цукру – 1,9%. У сфері постачання значне місце займають пально-мастильні матеріали – 21,6%, а продаж запчастин і мінеральних добрив становить відповідно 3,8 і 2,7%.

За допомогою соціометричного опитування було проаналізовано економічний стан кооперативних та інших агроторгових домів і виявлено чинники, що визначають їх розвиток (табл. 2). Понад половини опитаних керівників кооперативних АТД (53%) оцінили економічний стан свого агроторгового дому як перспективний або задовільний, хоча стан бізнесової діяльності некооперативних агроторгових домів визнаний більш проблемним. Керівники кооперативних АТД схиляються до думки, що лише такі фактори, як державна підтримка (36% респондентів), досконале нормативно-правове регулювання (24%), належне фінансове (17%) та інформаційне забезпечення (10%) можуть поліпшити економічний стан їх підприємств. Значення цих факторів оцінюється навіть вище, ніж досвід роботи в агробізнесі (7,5% опитаних) і професіоналізм управлінських кадрів (4,9%). Керівники некооперативних АТД вважають, що досвід і професіоналізм не можуть бути факторами, які визначатимуть економічний стан їх агроторгових домів.

Питання анкети (можливі варіанти відповідей)	% до загальної кількості опитаних респондентів	
	кооперативні АТД	інші АТД
1. Як Ви оцінюєте економічний стан Вашого агроторгового дому?	100	100
перспективний	21,1	16,6
задовільний	31,5	33,6
проблемний	36,8	49,8
важко оцінити	10,6	-
2. Який головний фактор визначає економічний стан агроторгових домів?	100	100
державна (політична) підтримка	36,1	33,6
нормативно-правове регулювання	24,4	-
фінансове забезпечення	17,1	49,8
інформаційне забезпечення	10,0	16,6
досвід роботи в агробізнесі	7,5	-
професіоналізм управлінських кадрів	4,9	-

Як свідчать результати дисертаційного дослідження, перспективним є розвиток агроторгових домів на кооперативних засадах. Діяльність кооперативних агроторгових домів повною мірою відповідає інтересам засновників – сільськогосподарських товаровиробників, оскільки їх члени є одночасно його власниками і клієнтами. Крім того, в таких обслуговуючих кооперативах ціни на послуги для своїх членів є близькими до собівартості, а ціни на продукцію, яка реалізується, вищі за середні по області на 10-15%.

Особливого поширення в регіоні дослідження набули сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи при сільських громадах, які надають послуги у веденні особистих селянських господарств своїх членів. Кращими кооперативами у регіоні є кооперативи Олевського району Житомирської області, що налічують близько 1 тис. членів, а вартість наданих їм послуг щорічно досягає сотень тисяч гривень. Кожному з членів кооперативу в середньому за рік надається послуг на 300 грн. Переважно це послуги з реалізації сільськогосподарської продукції та обробітку земельних ділянок своїх членів. Як свідчать результати дослідження, одним із найсуттєвіших чинників, що стримують розвиток сільськогосподарських кооперативів, є дефіцит фінансових ресурсів для формування пайового фонду кооперативу. Це уповільнює формування їх матеріально-технічної бази, диверсифікацію їх діяльності тощо.

Водночас сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи не можуть вирішити усі проблеми, пов'язані з реалізацією продукції, постачанням матеріально-технічних ресурсів тощо. Цими питаннями можуть займатися аукціони живої худоби, оптові-продовольчі ринки, виставки, ярмарки, які, як свідчить зарубіжний досвід, теж успішно функціонують на кооперативних засадах. Вони дають змогу краще вивчити ринок товарів і послуг, оцінити конкурентоспроможність продукції, збільшити обсяги реалізації продукції. Рівень їх сучасного розвитку в регіоні свідчить лише про початок роботи в цьому напрямі. Встановлено, що вирішення проблеми стримується через відсутність фінансово-кредитних ресурсів, нерозвиненість інформаційно-консультаційного забезпечення, нестачу кваліфікованих кадрів, недосконале й неповне нормативно-правове регулювання, недостатньо стимулюючу роль державної аграрної політики, в т. ч. і на регіональному рівні.

Формування інфраструктури аграрного ринку неможливе без вирішення фінансово-кредитних проблем і розвитку інформаційно-консультаційного обслуговування, що зумовлено системним характером структуроутворюючого процесу. Тому у процесі дослідження значна увага приділялася формуванню і функціонуванню елементів фінансово-кредитної та інформаційно-консультаційної інфраструктури.

Велику роль у кредитуванні сільськогосподарських товаровиробників відіграють комерційні банки, причому обсяги наданих ними кредитів за останні роки збільшилися майже втричі. Про це свідчить аналіз обсягів кредитного забезпечення підприємств АПК північно-західного регіону. Основними кредиторами аграрного сектора є комерційні банки “Аваль” та “Промінвестбанк” (близько 70%). Проте, на відміну від сільськогосподарських підприємств, які мають доступ до кредитів комерційних банків, особисті селянські господарства ведуть свою діяльність без залучення будь-яких інвестицій, кредитних ресурсів і фінансової допомоги держави, займаючи при цьому істотну питому вагу у виробництві валової продукції сільського господарства. Банківське кредитування для них є майже неможливим, оскільки вони не відповідають вимогам забезпеченості й гарантій повернення кредитів.

Вітчизняний досвід і практика багатьох розвинених країн свідчать, що одним із пріоритетних шляхів кредитування малого бізнесу є створення системи кредитних кооперативів як організації дрібного кредиту. У регіоні дослідження кредитна кооперація знаходиться лише на початковому етапі формування. Станом на початок 2002 р. у регіоні функціонувало 39 кредитних спілок, з них у Волинській області – 19, у Житомирській – 5, у Рівненській – 15 кредитних спілок, але активно працюючих налічується не більше 10. Тільки деякі кредитні спілки мають понад 10-20 тис. грн. активів. Вони зможуть забезпечити соціальний захист своїх членів, можливість вільного доступу до кредитних ресурсів, розширення матеріально-технічної бази сільськогосподарських товаровиробників, своєчасну закупівлю пально-мастильних матеріалів, посівних матеріалів, добрив тощо.

Дослідженнями встановлено, що розвитку кооперативного руху в кредитній сфері АПК перешкоджають такі фактори: відсутність фінансових ресурсів, недовіра населення до різного виду фінансових структур, необізнаність й недостатня інформованість населення про принципи і переваги кооперації.

Невід’ємними елементами інфраструктури аграрного ринку є інформаційно-консультаційні центри, дорадчі служби, науково-дослідні установи тощо. Їх розвиток стримується через недостатнє нормативно-правове регулювання, відсутність спеціального закону про дорадчі служби, дефіцит фінансових ресурсів, а також недостатню обізнаність про ці структури.

У **третьому розділі “Забезпечення функціонування інфраструктури аграрного ринку”** визначено напрями вдосконалення біржової торгівлі та формування оптових ринків у регіоні, забезпечення розвитку сільськогосподарської та кредитної кооперації, становлення регіональної аграрної дорадчої служби.

Дослідження розвитку біржової торгівлі свідчить, що основна частина укладених біржових угод зосереджена на біржах, які розташовані і функціонують у центральній або південній частині України. Це закономірно, оскільки в товарообороті бірж найбільшу питому вагу займає торгівля зерном (понад 80%), а його виробництво, в основному, сконцентроване саме в цих регіонах (понад 60%). Крім цього вони є найбільш розвиненими центрами торгівлі зерном, що пояснюється значною концентрацією капіталу, добрим транспортним сполученням, а особливо наявністю портів, розвиненого залізничного сполучення.

Встановлено, що вдосконалення біржової торгівлі в регіоні може здійснюватися за двома напрямками. Перший напрям має передбачати розвиток ф’ючерсної торгівлі, а також вирішення проблем, пов’язаних із розвитком ф’ючерсного ринку. Це може відбуватися лише в регіонах з високопродуктивним зерновим господарством, функціонуючим валютно-фінансовим ринком, розвинутою транспортною мережею. Але якщо такі умови в регіоні відсутні, то недоцільним є й існування товарної біржі. При цьому відповідні функції слід передати іншим структурам. Звідси випливає, що в регіоні дослідження за сучасних умов розвиток біржової торгівлі не є перспективним, оскільки ні обсяги товарообороту, ні розвиток транспортної мережі, ні стан валютно-фінансового ринку не дають підстав стверджувати протилежне.

Дослідження в регіоні дали змогу з’ясувати, що невід’ємними елементами інфраструктури аграрного ринку є оптові продовольчі та плодоовочеві ринки, аукціони живої худоби,

виставки-ярмарки. У результаті дисертаційного дослідження розроблений методичний підхід до проведення аукціонів живої худоби, виставок-ярмарок на регіональному рівні, що базується на техніко-економічному обґрунтуванні з дотриманням певного алгоритму поетапного проведення організаційних заходів.

У процесі дослідження розвитку інфраструктури аграрного ринку було визначено порядок проведення відповідних організаційних заходів щодо створення кооперативів при сільських громадах та джерела формування їх матеріально-технічної бази. Насамперед, ними можуть стати майнові паї членів колишніх колективних сільськогосподарських підприємств, позички кредитних спілок, державна фінансова підтримка на регіональному рівні.

Встановлено, що кооперативна система в Україні повинна мати трирівневу структуру. Її слід формувати, починаючи з нижнього рівня, забезпечуючи демократичний контроль з боку членів-власників. Перший, або місцевий (районний), рівень охоплює окремі села, групи сіл або навіть цілі райони. Його утворюють сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи при сільських громадах, фермерські кооперативи й агроторгові дома як маркетингові кооперативи. Наступний – регіональний (обласний і міжобласний) рівень охоплює територію певної області або регіону. Це можуть бути регіональні об'єднання, ліги сільськогосподарських кооперативів тощо. Національний рівень представляє Національна спілка сільськогосподарських кооперативів України.

Формування та розвиток сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів у регіоні повинні здійснюватися в поєднанні з іншими інфраструктурними елементами аграрного ринку, забезпечуючи його глибокоінтегрований і стабільно працюючий механізм. Принципово важливо, щоб формування інфраструктури аграрного ринку відбувалося на кооперативних засадах з наданням прав контролю і володіння її підприємствами й установами виключно сільськогосподарським товаровиробникам. Це, насамперед, позбавить їх зайвих ринкових посередників і на цій основі підвищить прибутковість їх господарств, відкриє доступ до великомасштабних операцій на ринках ресурсів і продовольства, дасть можливість використувати професійний управлінський персонал та ін.

Дослідження розвитку кредитної кооперації в регіоні підтвердили, що кооперативна банківська система кредитування повинна мати трирівневу пірамідальну структуру: місцевий, регіональний та національний рівень. Основною умовою є те, що створення такої системи починається з нижнього рівня, при цьому її активи формуються за рахунок пайових внесків членів кредитних спілок. Виділення різних рівнів фінансово-кредитної інфраструктури зумовлено доцільністю розподілу функцій кредитних установ, можливістю здійснення маневру кредитних ресурсів, використання загального методологічного підходу, що ґрунтується на ідеї кооперації.

Формування кредитних спілок повинно відбуватися у поєднанні зі становленням інших інфраструктурних складових аграрного ринку, особливо сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів. Їх розвиток є взаємодоповнюючим та ко-еволюційним, що пояснюється єдиною природою даних кооперативних організацій, їх спільними методологічними принципами, подібною системою управління, демократичним характером тощо.

Важлива роль у функціонуванні інфраструктури аграрного ринку як системи належить інформаційно-консультаційному обслуговуванню. Це зумовлено тим, що новостворені сільськогосподарські підприємства, фермери та власники особистих селянських господарств потребують підвищення рівня технологічних, юридичних і економічних знань.

У процесі дослідження розроблено організаційний підхід до формування інформаційно-консультаційної інфраструктури аграрного ринку, що базується на створенні регіональної аграрної дорадчої служби (рис. 2).

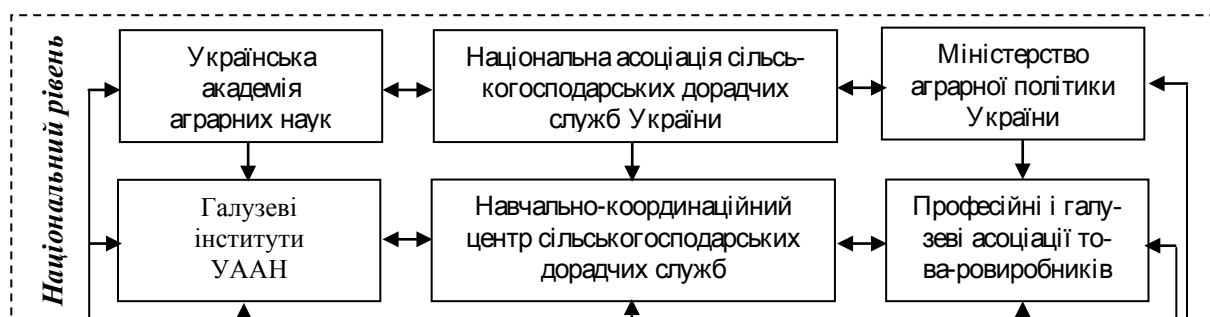

Рис. 2. Місце регіональної дорадчої служби Житомирської області в ієрархічних рівнях інформаційно-консультаційної інфраструктури аграрного ринку

Регіональна аграрна дорадча служба повинна мати трирівневу організаційну структуру, тобто функціонувати як на національному, так і регіональному та місцевому рівнях. Як ключовий структурний елемент вона управлятиме інформаційними потоками в аграрному секторі, здійснюватиме ціновий моніторинг, забезпечить співпрацю сільськогосподарських товаровиробників з навчальними закладами і науковими установами, відповідатиме за залучення інновацій в аграрну сферу та їх консультаційне супроводження, сприятиме міжрівневій і міжгалузевій координації функціонування інфраструктури аграрного ринку як системи. Отже, формування інформаційно-консультаційної інфраструктури аграрного ринку має завершити структуроутворюючий процес і забезпечити його системне функціонування.

ВИСНОВКИ

1. Формування аграрного ринку як цілісної сукупності відокремлених товарних ринків, що функціонують для забезпечення виробництва і реалізації сільськогосподарської продукції та продуктів її переробки, становить одне з ключових завдань ринкової трансформації аграрного сектора національної економіки. Функціонування аграрного ринку неможливе без існування системи підприємств та установ, які сприяють вільному руху товару, підтримуючи безперервний процес функціонування сфери аграрного виробництва і безперебійне поста-

чання ресурсів товаровиробникам та готової продукції кінцевим споживачам. Цю систему організаційного забезпечення дії механізму ринкових відносин в АПК слід вважати інфраструктурою аграрного ринку.

2. Формування інфраструктури аграрного ринку повинно здійснюватися за умови синхронного розвитку трьох складових: маркетингової, фінансово-кредитної та інформаційно-консультаційної. Методологічно визначальною позицією, покладеною в основу утворення усіх складових інфраструктури аграрного ринку, що підтверджено вивченням й узагальненням досвіду країн з розвинутою ринковою системою та вітчизняним досвідом, є формування окремих інфраструктурних елементів на кооперативних засадах, коли право володіння і контроль ними належить тим, хто користується їх послугами, тобто сільськогосподарським товаровиробникам.

3. Після реформування відносин власності на землю і майно колишніх сільськогосподарських підприємств, їх реструктуризації та формування повноцінного приватного сектора у сільському господарстві і споріднених сферах завдання створення та забезпечення функціонування інфраструктури аграрного ринку набуває зростаючої уваги на регіональному рівні. Регіон як певна територія, що має характерні особливості, може мати в якості своїх ідентифікаційних ознак саме розвиток ринкової інфраструктури.

4. Аналіз досвіду регіону дослідження виявив, що найгостріші проблеми у формуванні ринкової інфраструктури виникли у сфері маркетингу сільськогосподарської продукції. Зокрема, до негативних чинників, що уповільнюють розвиток біржової торгівлі, відносяться низька платоспроможність основних покупців біржових товарів, відсутність гарантій виконання біржових угод, практика адміністративного втручання у проведення біржових торгів, надання переваги сільськогосподарськими товаровиробниками прямим закупівельно-збутовим операціям порівняно із торгівлею через біржі, недостатнє інформаційне забезпечення учасників біржового ринку, відсутність нормативно-правової бази щодо розвитку ф'ючерсної торгівлі тощо.

5. В існуючих умовах удосконалення біржової діяльності може відбуватися за двома альтернативними напрямками. Перший напрям передбачає поступове перетворення бірж реального товару у ф'ючерсні, але це можливо лише в регіонах із високопродуктивним зерновим господарством, ефективно функціонуючим валютно-фінансовим ринком і розвинутою транспортною мережею. У регіонах, де такі умови не забезпечені, відповідно до другого альтернативного напрямку товарні біржі доцільніше перетворити в інші структури оптової торгівлі. Із зменшенням кількості бірж у регіоні посиляться роль інших елементів маркетингової інфраструктури, насамперед агроторгових домів, а також сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів та їх об'єднань, оптових продовольчих і плодоовочевих ринків, аукціонів, виставок-ярмарок тощо.

6. Особливу роль в регіональному масштабі мають відігравати районні та міжрайонні агроторгові дома. До них більшою мірою повинні перейти торгівля реальним товаром і деякі інші функції, які виконують в даний час аграрні біржі, але їм вони не властиві. Принципово важливо, щоб агроторгові дома для свого підприємства обирали організаційно-правову форму сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу. Для клієнтів-власників кооперативних агроторгових домів створюється можливість уникнути зайвих ринкових посередників, а отже – отримати додаткові прибутки за рахунок вищих цін реалізації виробленої ними продукції та нижчих цін постачання і послуг, використовувати професійний менеджмент, брати участь у великомасштабних, в т. ч. і біржових, ділових операціях, стати рівноправним і конкурентноспроможним оператором аграрного ринку, сприяти розвитку вертикальної інтеграції та диверсифікації своєї діяльності.

7. Розвиток кооперативної ініціативи на регіональному рівні відбувається у формі поширення сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів при сільських громадах, які надають послуги своїм членам у веденні їх особистих селянських господарств. Джерелами формування матеріально-технічної бази таких кооперативів повинні стати майнові паї членів

колишніх колективних сільськогосподарських підприємств, позики кредитних спілок та державна фінансова підтримка на регіональному рівні. Перспективним є утворення регіональних кооперативних об'єднань за участю кооперативів при сільських громадах і кооперативних агроторгових домів, які згодом мають вступати до представницьких кооперативних організацій національного рівня, що сприятиме формуванню трирівневої кооперативної системи в аграрному секторі.

8. Встановлено, що фінансово-кредитна інфраструктура аграрного ринку ще не набула належного розвитку, що підтверджує відсутність кооперативних банків, спеціалізованих аграрних банків, незначне поширення кредитних спілок, особливо у сільській місцевості. Розвиток фінансово-кредитної інфраструктури аграрного ринку має здійснюватися “знизу вверх”, шляхом створення, насамперед, кредитних спілок і регіональних кооперативних банків, що будуть її пріоритетними елементами. При цьому логічним є формування трирівневої (пірамідальної) кооперативної системи банківського кредитування, що формуватиметься на місцевому, регіональному та національному рівнях.

9. Функціонування інфраструктури аграрного ринку неможливе без вдосконалення належного інформаційно-консультаційного обслуговування сільськогосподарських товаровиробників. Це передбачає розвиток у регіоні інформаційно-консультаційних центрів, дорадчих служб, цінового моніторингу, експериментально-демонстраційних ділянок науково-дослідних установ тощо. Встановлено, що організаційна структура аграрної дорадчої служби повинна будуватися на трьох ієрархічних рівнях: національному, регіональному та місцевому.

10. Виділення трьох рівнів (місцевого, регіонального і національного) маркетингової, фінансово-кредитної та інформаційно-консультаційної інфраструктур дасть можливість у майбутньому чітко окреслити їх специфічні завдання і забезпечити міжрівневу та міжгалузеву координацію.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

У наукових фахових виданнях:

1. Левківська Л.М. Розвиток кредитних спілок в контексті формування інфраструктури аграрного ринку // Вісник Полтавського державного сільськогосподарського інституту. – 2001. – №5-6. – С. 55-57.
2. Левківська Л.М. Особливості формування інфраструктури аграрного ринку в Житомирській області // Вісник Державної агроєкологічної академії України. – 2001. – №2. – С. 177-183.
3. Зіновчук В.В., Левківська Л.М. Біржа як серцевина інфраструктури аграрного ринку // Економіка АПК. – 2001. – № 12. – С. 117. (Особистий внесок автора: визначено роль і задачі товарних бірж, їх зв'язок з агроторговими домами та взаємодія з іншими елементами інфраструктури аграрного ринку).
4. Левківська Л.М. Формування фінансово-кредитної інфраструктури аграрного ринку // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія: Фінанси і кредит. – 2001. – №2(11). – С. 19-23.
5. Левківська Л.М. Теоретичні засади формування інфраструктури аграрного ринку // Вісник Львівського державного аграрного університету. Економіка АПК. – 2002. – №9. – С. 415-420.

В інших виданнях:

1. Зиновчук В.В., Левковская Л.Н. Формирование инфраструктуры аграрного рынка // Рыночная трансформация аграрного сектора региона / Под ред. В.В. Зиновчука. – Житомир: Державний агроекологічний університет, 2002. – С. 44-59. (Особистий внесок автора: визначено суть інфраструктури аграрного ринку та класифікація її елементів, проведено аналіз основних інфраструктурних елементів).
2. Зиновчук В.В., Климяк Л.Н. Проблемы и перспективы формирования рыночной инфраструктуры в регионе // Региональные аспекты аграрных преобразований: политика, реструктуризация, рыночная адаптация / Под ред. П. Тиллака и В. Зиновчука. – Studies on the Agricultural and Food Sector in Central and Eastern Europe. Vol. 17. – Halle: IAMO, 2002. – С. 177-199. (Особистий внесок автора: обґрунтовано методичний підхід до формування інфраструктури аграрного ринку на трьох рівнях: місцевому, регіональному і національному, а також необхідність формування інфраструктури аграрного ринку на кооперативних засадах).
3. Климяк Л.Н., Янченко З.Б., Симоненко Л.И. Региональные особенности реструктуризации сельскохозяйственных предприятий // Региональные аспекты аграрных преобразований: политика, реструктуризация, рыночная адаптация / Под ред. П. Тиллака и В. Зиновчука. – Studies on the Agricultural and Food Sector in Central and Eastern Europe. Vol. 17. – Halle: IAMO, 2002. – С. 100-117. (Особистий внесок автора: визначено структуру каналів реалізації сільськогосподарської продукції в Житомирській області, проаналізовані результати аграрної реформи в регіоні).
4. Левківська Л.М. Формування інфраструктури аграрного ринку на регіональному рівні // Організаційно-економічні проблеми розвитку АПК: Матеріали всеукр. конф. молодих учених економістів-аграрників. Частина 4. – К.: ІАЕ УААН, 2001. – С. 34-38.
5. Левківська Л.М. Особливості біржової торгівлі на регіональному рівні // Сучасна аграрна наука: напрями досліджень, стан і перспективи: Зб. матеріалів другої міжвузівської наук.-практ. конф. аспірантів. – Вінниця, 2002. – С. 104-105.
6. Климяк Л.М. Развитие сільськогосподарської обслуговуючої кооперації як складової інфраструктури аграрного ринку // Ринкова трансформація економіки: стан, проблеми, перспективи: Матеріали Всеукр. наук. конф. студентів, магістрів та аспірантів. У 2-х т. – Т. 2. – К.: ІАЕ УААН, 2003. – С. 324-327.

АНОТАЦІЯ

Климяк Л.М. Формування та функціонування інфраструктури аграрного ринку: регіональний аспект. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.07.02 – економіка сільського господарства і АПК. – Державний агроекологічний університет Міністерства аграрної політики України, Житомир, 2003.

Досліджено теоретичні і методологічні проблеми формування та функціонування інфраструктури аграрного ринку на регіональному рівні. Визначено суть, склад, функції і здійснено класифікацію її основних елементів. Узагальнено досвід зарубіжних країн у функціонуванні інфраструктури аграрного ринку.

Проведено аналіз основних елементів маркетингової, фінансово-кредитної та інформаційно-консультаційної інфраструктури аграрного ринку у Волинській, Рівненській і, поглиблено, в Житомирській областях. Запропоновано здійснювати формування цих елементів на трьох рівнях: місцевому, регіональному і національному. Визначені й обґрунтовані основні напрями вдосконалення біржової діяльності та формування оптових ринків у регіоні. Розроблено організаційний підхід до створення регіональної аграрної дорадчої служби та визначено основні її функції.

Значну увагу приділено розвитку кооперативного руху. Обґрунтовано необхідність формування інфраструктури аграрного ринку на кооперативних засадах.

Ключові слова: інфраструктура аграрного ринку, товарна біржа, агроторговий дім, сільськогосподарський обслуговуючий кооператив, кредитна спілка, фінансово-кредитна інфраструктура, дорадча служба.

АННОТАЦІЯ

Климюк Л.М. Формирование и функционирование инфраструктуры аграрного рынка: региональный аспект. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.07.02 – экономика сельского хозяйства и АПК. – Государственный агроэкологический университет Министерства аграрной политики Украины, Житомир, 2003.

Исследованы теоретические и методологические проблемы формирования и функционирования инфраструктуры аграрного рынка на региональном уровне. Определены сущность, состав и функции, осуществлена классификация ее основных элементов. В процессе исследования обобщен зарубежный опыт функционирования инфраструктуры аграрного рынка.

Формирование инфраструктуры аграрного рынка следует осуществлять при синхронном развитии маркетинговой, финансово-кредитной и информационно-консультационной инфраструктур. В диссертации сделан анализ основных инфраструктурных элементов Волынской, Ровенской и, углубленно, Житомирской областей. Установлено, что их формирование должно происходить на трех уровнях: местном, региональном и национальном.

Проанализировав деятельность биржевой торговли, к основным причинам снижения ее активности в регионе следует отнести: низкую платежеспособность основных покупателей биржевых товаров; отсутствие гарантий выполнения биржевых соглашений; практика административного регулирования биржевой торговли; предпочтение товаропроизводителями прямых операций купли-продажи над биржевой торговлей; недостаточное информационное обеспечение; несовершенство нормативно-правовой базы развития фьючерсной торговли. В результате исследования определены и обоснованы основные направления развития биржевой деятельности, а также формирование оптовых рынков в регионе. Первое направление предполагает поэтапное преобразование бирж реального товара на фьючерсные, что возможно лишь в регионах с высокопродуктивным зерновым хозяйством, эффективно функционирующим валютно-финансовым рынком и развитой транспортной системой. В противном случае, на основе существующих товарных бирж целесообразным является создание иных структур оптовой торговли, в особенности агроторговых домов, сельскохозяйственных обслуживающих кооперативов и их объединений, аукционов и др.

Разработан методический подход к проведению аукционов живого скота, выставок-ярмарок на региональном уровне, который базируется на технико-экономическом обосновании с соблюдением определенного алгоритма поэтапного проведения организационных мероприятий.

Отдельное место в исследовании отведено развитию кооперативного движения. Важным моментом является формирование предприятий инфраструктуры аграрного рынка на кооперативных основах. Это позволит сельскохозяйственным товаропроизводителям противостоять посредническому бизнесу, получить за счет этого дополнительную прибыль, принимать участие в крупномасштабных операциях, стать равноправными и конкурентоспособными операторами аграрного рынка, развивать вертикальную интеграцию и диверсификацию своей деятельности. В работе указывается, что кооперативная система в Украине должна иметь трехуровневую структуру.

В диссертации определено, что финансово-кредитная инфраструктура аграрного рынка еще не возымела надлежащего развития, что подтверждает отсутствие кооперативных банков, специализированных аграрных банков, незначительное развитие кредитных союзов, особенно в сельской местности. Развитие финансово-кредитной инфраструктуры аграрного

рынка должно осуществляться “снизу вверх” путем создания кредитных союзов и региональных кооперативных банков. При этом логическим является формирование трехуровневой (пирамидальной) кооперативной системы банковского кредитования в сфере АПК, включающей местный, региональный и национальный уровень.

Функционирование инфраструктуры аграрного рынка невозможно без усовершенствования информационно-консультационного обслуживания сельскохозяйственных товаропроизводителей. Существует потребность в создании качественно новой системы информационно-консультационного обеспечения производителей сельскохозяйственной продукции и сельского населения в рыночной экономике, а именно – информационно-консультационных центров, служб ценового мониторинга, научно-исследовательских центров аграрной науки и т.п. Разработан организационный подход к созданию региональной аграрной информационно-консультационной службы и определены ее основные функции.

Ключевые слова: инфраструктура аграрного рынка, товарная биржа, агроторговый дом, сельскохозяйственный обслуживающий кооператив, кредитный союз, финансово-кредитная инфраструктура, информационно-консультационная служба.

SUMMARY

Klymyuk L.M. The Forming and Functioning of the Agricultural Market Infrastructure: a Regional Aspect. – Manuscript.

The thesis is for a Candidate of Science Degree by speciality 08.07.02 – Economics of Agriculture and Agro-Industrial Complex. Institute of Agrarian Economics of Ukrainian Academy of Agrarian Sciences, Kyiv, 2003.

The results of the study of theoretical and methodological problems of the agricultural market infrastructure formation and functioning on the regional level are considered in the thesis. Its essence, structure and functions are defined and the classification of its main elements is conducted. The experience of the foreign countries in the forming of the basic infrastructure elements has been summarised.

The analysis and evaluation of the marketing, financial-credit and information infrastructure elements in Volyn', Rivno and, particular, Zhytomyr oblasts were conducted. As the result of the research, the forming of these elements on the local, regional and national levels is proposed. The main directions of commodity exchange trade improving and the forming of the wholesale markets are grounded and defined. An organisational approach to the creation of the regional agrarian extension service and its functions are worked out.

The essential attention has been focused on the development of the cooperative movement. The necessity to form the agricultural market infrastructure on cooperative basis has been grounded.

Key words: agricultural market infrastructure, commodity exchange, agricultural trade house, agricultural market cooperative, credit union, financial-credit infrastructure, extension service.